

Н. О. Смахтіна

аспірантка кафедри психологічного консультування та психотерапії
Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна
Телефон: 8-050-605-50-56, e-mail: smakhti@mail.ru

СТРУКТУРА ЖІНОЧОЇ СЕКСУАЛЬНОСТІ

Стаття присвячена дослідженню структурної організації жіночої сексуальності та особливостям сексуальної реалізації. Робота вивчає особливості психосексуального розвитку, статевої ролі, типів сексуальних сценаріїв та гендерних ролей. Були вивчені фактори, відображаючи можливі шляхи до зрілої сексуальності, які лежать через проходження певних стадій психосексуального розвитку та травматичні інфантильні утворення.

Ключові слова: інфантильна сексуальність, зріла сексуальність, психосексуальний розвиток, статева рольова ідентичність, сексуальний сценарій.

Актуальність. Останнім часом спостерігається підвищений інтерес дослідників до феномена сексуальності. Великий внесок у вивчення сексуальності було зроблено як зарубіжними, так і вітчизняними сексологічними дослідженнями (А. Кінзі, У. Мастерс і В. Джонсон, В. В. Кришталь), психоаналітичними теоріями (З. Фрейд, К. Хорні, К. Юнг, А. Адлер, Ж. Лакан), а також соціологічними дослідженнями, присвяченими вивченню середовища, вікових та гендерних відмінностей у розумінні сексуального життя (С. І. Голод, І. С. Кон, А. Тьомкіна, В. Е. Каган, А. О. Альошина, І. С. Кльоцина). Найбільш плідною з погляду інтеграції психологічних та соціологічних даних представлена теорія “сексуального сценарію”, запропонована У. Саймоном і Д. Ганйоном. Подальші дослідження сексуального сценарію так само були відображені в роботах Е. Гідденса, І. Кона, А. Тьомкіної тощо.

Так, під сексуальністю можна розуміти біологічний статевий акт та пов'язану з ним дітородну функцію; чи формуючий елемент психологічних взаємодій або, навпаки, соціальних, коли мова йде про сімейні або професійні відносини; можна вивчати етнографічні контексти і порівнювати етіологічні прояви гендерних взаємодій. Питання сексуальності, так або інакше, присутні у безлічі наукових дисциплін від теорії еволюції до психотерапії.

Аналіз проблеми. З розвитком суспільства змінюються звичні норми та цінності важливих психологічних конструктів особистості. Так, зі зміною системи статевих ролей стираються межі статі, традиційні відмінності між статями стають все менш полярними. Відповідно, міняється зміст категорій маскуліності та фемініності [1]. Це утрудняє психогігієну статі та засвоєння статевих ролей. У контексті даного явища зміст сексуальності також зазнає трансформації. Суспільство стає толерантнішим до популярі-

зації неосексуальних практик (кібер-секс, свінгерство), прилічення сексуальних девіацій та дисфункцій до норми (гомосексуалізм) [2] і позначення нових патологій (гомофобія). Проте, не дивлячись на звільнення сексуальності від цензури та суспільних заборон, погіршується якість міжстатевих відносин, що супроводжується нездатністю вибору партнера, створення сім'ї, збільшенням числа розлучень та розпадів партнерських відносин [3, 4]. Разом з тим новий образ жінки, зміна її ролі і місця в суспільстві йдуть у ряду з іншими змінами, а саме з появою незрілих форм любові (токсична любов, залежна любов, страх близькості “Fear of intimacy”, синдром емоційного холоду). У контексті даної проблеми стає актуальним питання не просто про розуміння суті феномену жіночої сексуальності, а також про якість сексуальної реалізації у межах нових умов формування як особистісної, так і гендерної ідентичності.

Таким чином, **об'єктом дослідження** є психосексуальна сфера особистості жінки.

Предмет дослідження: структура жіночої сексуальності.

Мета роботи — визначення структурної організації психосексуального простору особистості жінок.

Для досягнення визначеної мети були поставлені наступні **завдання**:

1) Визначити особливості статеворольової ідентичності на різних рівнях функціонування особистості жінок;

2) Проаналізувати особливості психосексуального розвитку жінок;

3) Визначити типи жіночих сексуальних сценаріїв;

4) Проаналізувати особливості гендерних ролей у досліджених;

5) Визначити структурну організацію сексуального простору особистості жінок.

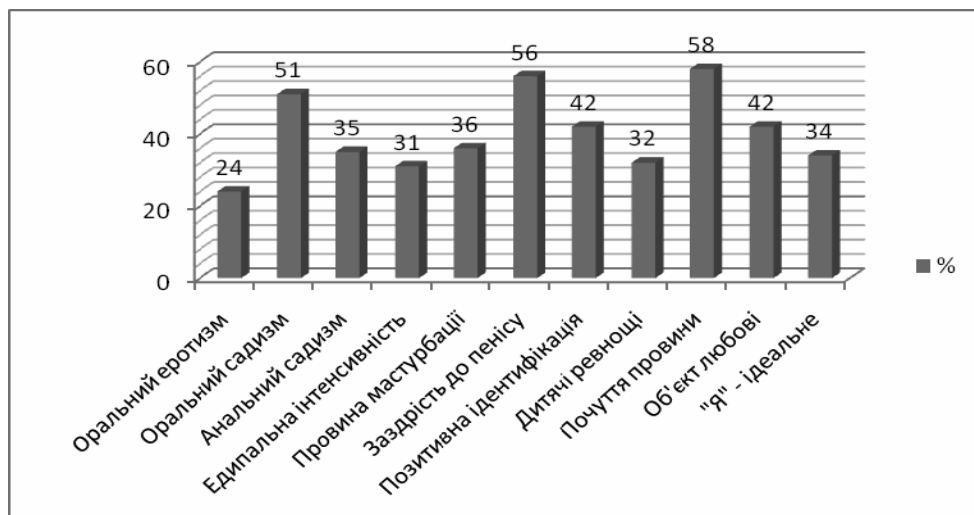
Для вирішення дослідницьких задач були використані наступні **методи**: для дослідження особливостей статеворольової ідентичності на різних рівнях функціонування особистості були використані статеворольові шкали, чуттєві до різних рівнів симптомокомплексу маскулітності/фемінітності: ACL-шкала А. В. Heilbrun — до рівня Я-концепції, психосексуальна пропорція Dur-Moll тесту L. Szondi — до біогенного рівня, п'ята шкала виразності чоловічих та жіночих рис ММРІ — до поведінкового рівня; напівформалізована діагностична анкета для виявлення типів сексуальних сценаріїв; метод семантичного вибору для виявлення гендерних ролей; шкала сексуальності W. E. Snell, D. R. Papini; проєктивна методика “Blacky Pictures” G. S. Blum для дослідження особливостей психосексуального розвитку особистості.

Методи статистичної обробки матеріалу: кореляційний аналіз за методом Спірмена та факторний аналіз. При проведенні кореляційного та факторного аналізу використовувався комп'ютеризований пакет програм Statistica 6.0.

У даному дослідженні взяли участь 100 жінок у віці 20–30 років.

Результати дослідження та їх обговорення. До народження статевий розвиток людини обумовлений біологічними механізмами. З формуванням ознак статі на нього починають впливати психосоціальні чинники.

Кожному з вікових періодів властива специфічна динаміка розвитку, яка може супроводжуватися як нормами, так і затримками або патологіями [5]. Таким чином, одним із завдань дослідження було з'ясувати особливості психосексуального розвитку у жінок. Дані, отримані за методикою "Blacky Pictures" [6], дозволили судити про деякі особливості, властиві дослідженням. На малюнку 1 відображені основні шкали і вираженість у відсотковому співвідношенні.

Малюнок № 1. Особливості психосексуального розвитку жінок

Отримані результати дозволяють стверджувати про переважання таких шкал, як відчуття провини (у 58% випадків), заздрість до пенісу (у 56% випадків), оральный садизм (у 51% випадків).

Відчуття провини може бути деструктивною емоцією, яка може слідувати за порушенням морального припису. Згідно психоаналізу, відчуття провини виникає в результаті конфлікту між Супер-его та інфантильними, сексуальними та агресивними бажаннями. Провина формується в процесі засвоєння жіночої ролі як результат об'єктних відносин (провина за інцестуозні бажання), або як результат ревнощів сиблінгов до батьків [7]. У деяких концепціях провина виражає тривогу, чи захист від неї, або є позитивним утворенням в процесі розвитку структур особистості [7–9].

Прагнення володіти пенісом символізує бажання мати атрибут маскулінного [5]. Так само цей феномен пов'язаний з бажанням дівчинки мати реальний пеніс як захист проти тривоги, що стосується фемінінних бажань по відношенню до батька [8]. Проте інші дослідники схиляються до того, що бажання дівчинки володіти пенісом виникає спочатку з її едипальних фантазій, а не з її бажання бути чоловіком. Вона розглядає пеніс як частину її батька [10].

Фіксації на оральному рівні схильні не тільки зберігати рот як головну ерогенну зону і бути прив'язаним до матері (до грудей), але так само до маніакально-депресивних коливань настрою. Несвідома залежність від грудей асоціюється із збереженням первинної ідентифікації з нею, внаслідок чого розчарування і негативні переживання жінки неначе підтверджують фантазію про втрату матері з подальшою агресією на неї за неприйняття або зневажання.

Різноманіття сексуальних реакцій, переживань та сфера реалізації утруднюють розуміння основних детермінант і механізмів формування сексуальної поведінки. Для аналізу були вибрані наступні показники: особливості статевої ролі ідентичності на різних рівнях функціонування особистості, усі шкали психосексуального розвитку, типи сексуальних сценаріїв, шкали сексуальності та гендерні ролі. В ході дослідження були виділені основні типи структурної організації жіночої сексуальності. Результати представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Факторна структура організації жіночої сексуальності

Фактор 1 Соціальної компенсації	Фактор 2 Інфантильної сексуальності	Фактор 3 Сексуальної амбівалентності	Фактор 4 Фемінінності	Фактор 5 Сексуальної емансипації
ACL M (0,675) Сексуальна оцінка (0,642) Я-жінка (0,529) Я-жінка-мати (0,546) Я-жінка-секспартнер (0,467) Я-бізнес-жінка (0,5) Я-жінка-друг (0,458) Пронатальний сценарій (-0,401)	Оральний еротизм (0,502) Оральний садизм (0,637) Анальний садизм (0,526) Провина мастурбації (0,580) Дитячі ревнощі (0,448) Сексуальна занепокоєність (0,453)	Szondi F (0,402) Едипальна інтенсивність (0,414) Об'єкт любові (0,498) Я-ідеальне (0,451) Комунікативний сценарій (0,557) Пронатальний сценарій (-0,403) Ринковий сценарій (-0,466) Сексуальна депресія (-0,455)	ACL F (0,714) СМІЛ Ф (0,4) Почуття провини (0,518) Романтичний сценарій (0,4) Я-жінка-домогосподарка (0,499)	Заздрість до пенісу (-0,726) Досягницький сценарій (-0,462)
Вага фактору: 26%	20%	19%	18%	17%

1. Фактор “соціальної компенсації” дозволяє говорити про надмірне прагнення жінок до реалізації себе у суспільстві та позиціонуванні своєї сексуальності як “супержінки” у соціальному вимірі. Зв'язок соціогенної маскулінності та сексуальної самооцінки дає змогу припустити про блокування сексуальності, як материнської реалізації, так і як генітального задоволення. Хоча гендерна роль “жінка-мати” присутня в данному факторі, але вона знаходиться в оборотньому зв'язку із пронатальним сексуальним

сценарієм. Це протиріччя дає змогу стверджувати про деякий компенсаторний механізм в незмозі реалізувати свою жіночність та сексуальність. За Н. Чодороу, така активна маскулінна позиція у жінок може свідчити про відсутність тісних емоційних відносин з чоловіками, тому можна спостерігати таке поєднання майже усіх гендерних ролей як захисний механізм проти самотності. Але на думку феміністських досліджень, жінки схильні виходити за межі гендерно-рольових ознак, щоб запобігти тому, що увага суспільства відволікається від унікальних потреб жінки і не може відійти від стереотипних характеристик мужності та жіночності [4].

2. Фактор *“інфантильної сексуальності”* відображає один з найважливіших механізмів сексуальної реалізації. Оральні характеристики приводять жінку до постійного прагнення до злиття та потреби в любові. Якщо в дитинстві таким об'єктом була мати, то зараз — це чоловік, з яким жінка відчуває себе залежною з постійною потребою схвалення та прагненням симбіотичного зв'язку. Оральний садизм, пов'язаний в дитинстві з отриманням задоволення від кусання та інших оральних проявів жорстокості, призводить до рефлексивної спроби здобуття та утримання недозволених джерел задоволення у дорослому віці [8]. В свою чергу, анальний садизм є поєднанням лібідозних та агресивних імпульсів. Страх отримати фізичні пошкодження, чи якісь насильницькі дії з тілом, або покарання за отримання задоволення від анально-садистичних схильностей приводить до анальної тривоги. Доросла жінка не в змозі відчути радість життя, цікавиться неживим, тому анальна тривога блокує сексуальну задоволеність затримкою, або зовсім лишає себе радості отримати генітальне задоволення [11]. Проте провина мастурбації проходить червоною лінією в психосексуальному розвитку жінки та грає не останню роль у взаєминах із сексуальним партнером. Конфлікти та провина, що оточують мастурбацію стають більш напруженими, тому як фантазії, які супроводжують мастурбацію, пов'язані з едипальними інцестуозними бажаннями [8, 10]. Успішна генітальна організація вимагає знайти шлях до розрядки сексуальних імпульсів, оптимально підготовленої для побудови дорослих сексуальних взаємин. Проте якщо такий шлях не знаходиться, з'являється провина за нездатність знайти доросліший спосіб генітальної розрядки. Поєднання несвідомих догенітальних утворень інфантильної сексуальності знаходять відображення в зрілих структурах особистості у прояві сексуальної занепокоєності.

3. Фактор *“сексуальної амбівалентності”* дозволяє судити про конфронтацію зрілої та інфантильної сексуальності. Поєднання таких шкал психосексуального розвитку як едипальна інтенсивність, об'єкт любові та Я-ідеальне говорить як про позитивний (ідентифікація з матір'ю), так і негативний (несвідомі інцестуозні фантазії) варіанти едипального зв'язку жінки з батьком. Розвиток дівчаток ускладнений тим, що її первинна прив'язаність до матері повинна змінитися прихильністю до батька [10]. Змішення лібідозних (любов до батька) та агресивно-деструктивних (конкуренція з матір'ю) потягів приводять до високого ступеня амбівалентності в об'єктних відносинах. Чим нижче ця амбівалентність, тим більше це розуміється як зріла сексуальність. У той же час комунікативний сценарій характеризує жінку, яка цінує

в сексуальних відносинах “духовну наповненість”, близькість з партнером та зможу обговорення сексуальних питань зі своїм партнером. У цьому випадку наявність комунікації — це зрілий компонент, який лише укріплює партнерські відносини і приводить до гармонії. Прийняття біогенної жіночності, але заперечення репродуктивної функції сексуальності в межах пронатального сценарію може свідчити про статеворольовий конфлікт. Важливо відзначити, що поєднання пронатального та ринкового сценарію приводить не просто до трансформацій та знецінення сексуальності, але і до сексуальної пригніченості та незадоволеності.

4. Фактор “*фемінінності*” характеризується об’єднанням фемінінності на поведінковому та соціогенному рівнях, романтичного сценарію та ролі жінки-домогосподарки, що відображає невід’ємні зрілі компоненти жіночої сексуальної реалізації. Через романтичний сценарій жінка буде емоційну близькість, що сприяє гармонійному сексуальному життю з партнером [10]. Проте розрив з біогенною фемінінністю може приводити до неповноцінної реалізації жіночої ролі і подальших трансформацій сексуальності. Тому властиве відчуття провини може бути захистом від тривоги, пов’язаної із глибинними процесами психосексуального розвитку та засвоєнням жіночої ролі [7].

5. Фактор “*сексуальної емансипації*” свідчить про прагнення жінок до сексуальної свободи та розкутості, без врахування емоційної близькості та тілесної насолоди. Інфантильний компонент “заздрість до пенісу” в класичному психоаналізі відображає “комплекс мужності”, як невід’ємний етап прийняття своєї жіночності [5]. Сучасні психоаналітики вважають, що жіночність має власну лінію розвитку. Проте ця інфантильна фіксація, що проривається, заважає розвитку зрілої жіночності, а вибір досягницького сценарію обумовлений лише програванням ролі сексуальної жінки для підняття своєї самооцінки та значущості в очах партнера. Така сексуальна структура “живиться” за рахунок відчуття неповноцінності “кастрованої дівчинки”, вибираючи чоловічий завоюницький шлях сексуальної реалізації, тим самим це перекидає усі шляхи до досягнення задоволення та прийняття жіночності.

Висновки

1. Структура жіночої сексуальності представлена різними рівнями функціонування особистості. Були виділені певні чинники, що розкривають особливості сексуальної реалізації, враховуючи інфантильні травми, механізми статеворольової ідентичності та соціального позиціонування. Слід зазначити вплив сексуальних трансформацій на зміну коннотативного значення жіночності та сексуальності.

2. Виділені чинники відображають можливі шляхи до зрілої сексуальності, які лежать через проходження певних стадій психосексуального розвитку. Наявність інфантильних травм, фіксацій та нерозв’язаних конфліктів на стадіях, передуючих зрілій сексуальності, заважають формуванню адаптивних форм сексуальної поведінки.

Література

1. Кон И. С. Подростковая сексуальность на пороге XXI века. Социально-педагогический анализ. “Феникс+”, Дубна, 2001, с. 207.
2. Кочарян Г. С., Кочарян А. С. Психотерапия сексуальных расстройств и супружеских конфликтов. — М.: Медицина, 1994. — С. 190–224.
3. Кочарян А. С. Личность и половая роль (симптомокомплекс маскулинности/феминности в норме и патологии). — Харьков: Основа, 1996. — С. 127.
4. Deutch Helene, *The Psychology of Women. A Psychoanalytic Interpretation* (London: Bantam Book, 1973), volume I, II.
5. Энциклопедия глубинной психологии. Том 1. Зигмунд Фрейд /пер. с англ. — М.: Когито-центр, 1998. — С. 800.
6. Морозова О. І. Методика “Blacky Pictures” для дослідження особливостей психосексуального розвитку дорослих та дітей // Практична психологія та соціальна робота. — 2000. № 6. — С. 11–16.
7. Хорни К. Женская психология/пер. с англ. — СПб.: Восточно-европейский институт психоанализа, 1993. — Кн. 1. — 222 с.
8. Тайсон Р., Тайсон Ф. Психоаналитические теории развития /пер. с англ. — М.: Когито-центр, 2006. — 407 с. (Университетское психологическое образование)
9. Килборн Б. Исчезающие люди: стыд и внешний облик/пер. с англ. — М.: Когито-центр, 2007. — 269 с. (Библиотека психоанализа)
10. Рейнгольд Дж. С. Мать, тревога и смерть. Комплекс трагической смерти. — М.: ПЕР СЭ, 2004. — 384 с.
11. Шарфф Давид Э. Сексуальные отношения: секс и семья с точки зрения теории объектных отношений / Пер. с англ. — М.: Когито-центр, 2008. — 304 с. (Библиотека психоанализа)

Н. А. Смахтіна

аспирантка кафедры психологического консультирования и психотерапии
Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина

СТРУКТУРА ЖЕНСКОЙ СЕКСУАЛЬНОСТИ

Резюме

Статья посвящена исследованию структурной организации женской сексуальности и особенностям сексуальной реализации. Работа изучает особенности психосексуального развития, полоролевой идентичности, типы сексуальных сценариев и гендерных ролей. Были изучены факторы, отображающие возможные пути к зрелой сексуальности, которые лежат через прохождение определенных стадий психосексуального развития и травматические инфантильные образования.

Ключевые слова: инфантильная сексуальность, зрелая сексуальность, психосексуальное развитие, полоролевая идентичность, сексуальный сценарий.

N. A. Smakhtina

postgraduate

Kharkiv national university by named of V. N. Karazin

THE STRUCTURE OF FEMALE SEXUALITY

Summary

The article is devoted to the research of a structural organization of female sexuality and the features of sexual realization. Work studies the features of psychosexual development, sexrole identity, sexual scripts and gender roles. Factors, representing possible ways to the mature sexuality, which lie through passing of the certain stages of psychosexual development and traumatic infantile formations, were studied.

Key words: infantile sexuality, mature sexuality, psychosexual development, sexrole identity, sexual scripts.